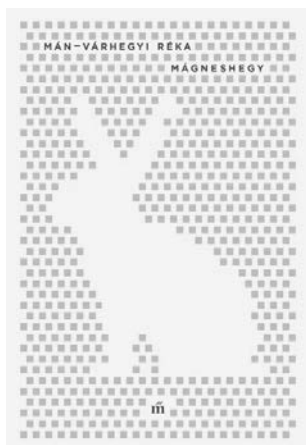

SCHELHAMMER ZSÓFIA

A nyúlön innen, a nyúlön túl

MÁN-VÁRHEGYI RÉKA: MÁGNESHEGY

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2018
384 oldal, 3499 Ft

„[...] az elmúlt évek egyik legnyomasztóbb könyve” – írta Fehér Renátó 2014-ben a jelenkor.net-en megjelent recenziójában Mán-Várhegyi Réka első kötetéről, a *Boldogtalanság az Auróra-telepenről*. A *Mágneshegy* megírásának tíz éve alatt azonban az az éles, szemhéjat szurkáló boldogtalanság, ami valóban annyira jellemző a novelláskötetre, sokat finomodott. Karakterek, élethelyzetek egyre-másra visszaköszönnek a regényben, azonban összhatását/hangulatát tekintve az író nő legújabb kötete jóval könnyedebb. Igaz, csak a novellák kilátástalansága felől közelítve mondható ez, hiszen, ahogy már több kritikában olvashattuk, a *Mágneshegy* rendkívül kompakt, átgondoltan megszerkesztett történet, amelynek egyik szereplője nem minden áthallás nélkül kutatja a magyarok nyomorúságát.

A történet magja egy szociológusokból álló, kissé belterjes társaság, akik életéből három év eseményeit láthatjuk. A regény több műfajt is érint; összetett történetvezetéssel és különös érzékenységgel rétegzett bonyolult (pár)kapcsolati hálóval találkozunk benne, legalább ennyire fontos azonban az utópisztikus történetszál, a bölcsészszakma kilátástalan jövőképeinek felvillantása, sőt az elbeszélés családtörténeti és feminista vetülete is.

A kötet a feminizmus kérdését inkább csak felületesen kapargatja, és egyáltalán nem biztos, hogy a mód, ahogyan ezt teszi, nem éppen a szándékaival ellentétes hatást vált ki. A (kizárólag női) karakterek, akik a regényben a feminizmust gyakran emlegetik és képviselni hivatottak, azon kívül, hogy esetenként a férfiakat hibáztatják szakmai vagy személyes keserű helyzetükért, nem bonyolódnak mély vitákba arról, mi is pontosan az, amivel a férfiakat vádolják, milyen szándékaik lennének a helyzetük megoldására vonatkozóan, vagy mit értenek egyáltalán azon a szón, hogy „feminizmus”. Arra már B. Kiss Mátyás is felhívta a figyelmet, hogy Horváth Regina karaktere jelentős változáson ment keresztül, mire a regénybe jutott: a kötet címadó novellában még boldogtalan,

csúnya nőnek van beállítva, a regényben pedig gyakorlatilag hódító nővé válik, ám ezzel a változással elvesztünk egy nagyon fontos asszociációt. A novellában ugyanis Bogdán, az egyik főszereplő szociológus, Sylvia von Hardenhez hasonlítja, gyakorlatilag majdhogynem vele azonosítja Reginát. Ahhoz a Sylvia von Hardenhez, akinek portréját Otto Dix megfestette. Dix a nőiséget szándékosan elrejtve, a végtagokat kissé felnagyítva ábrázolta az újságíró/költőnőt, amivel az új nőt, a „neue Frau”-t szerette volna bemutatni, kifejezni azt az 1920-as évek Németországában elindult szellemiséget, amely feminista törekvésekre épített. Ilyen alapokon a novellában az 1999-es házibulin megjelenő csúnyácskának titulált kollégánő a feminizmus megtestesítőjeként is értelmezhető, legalábbis megkérdőjelezhetetlen a kapcsolat és az utalásrendszer. A regényben azonban mindennek nyoma sincs, Regina férjezett, számos hódítást maga mögött tudható, kissé idegesítő és didaktikus szociológussá sorvad.

A feminizmust a regényben igazából a mottó képviseli. Mán-Várhegyi meglehetősen komolyan foglalkozik az írás során felmerülő nehézségekkel, különös tekintettel a női írókra váró előítéletekkel. Az író nő több interjúban is beszélt arról, hogy magának is kétségei voltak, és szerette volna ezt a bizonytalanságot megírni, amit főként Réka karakterén keresztül sikerrel véghez is vitt. Sokkal fontosabb azonban az az út, amelyet a könyv mottójával fektet le maga és a majd öt követő (női) írók elé. Virginia Woolf *Saját szoba* c. művéből választott egy részletet, amely néhány mondat Margaret Cavendishről szól. Nagyívű vonal ez, hiszen Margaret Cavendish és Virginia Woolf alakja egyaránt követendő példa lehet nemcsak minden írással próbálkozó nőnek, hanem egyszerűen minden nőnek – és férfinak, ha már itt tartunk. A mottó azzal a mondattal zárul, hogy „Nyilvánvaló, a bogaras hercegnő olyan kísértetté vált, akivel az okos lányokat riogatni lehetett.” Az már csak Woolf könyvét tovább olvasva derül ki, hogy az „okos” lányok azok, akik a tűzhely mellett ülnek és a regény- vagy versírás gondolatára is ájulás kerületi őket. Ha feminista példát akart az olvasó elé állítani, Mán-Várhegyi tökéletesen választott – mindkét általa megidézett író nő olyan korban élt, amikor nemcsak hogy nem fogadták el, nem is értették őket sem a férfiak, sem a nők. Éppen az a legnagyobb azonban bennük, hogy az értetlenkedés és idegenkedés, a gúny és durvaság ellenére sem adták fel a meggyőződésüket.

Arra, hogy ez a fajta függetlenedés mennyire komplikált és nehéz feladat, a regény egyik legerősebb szála mutat rá, az Enikőt, Mártát (és Zsókát), illetve Renée-t összekötő rokoni viszony kibontása. A cselekmény váltakozó idejű történetvezetése remek választás a bonyolult családi kapcsolatok szétszalazására, a karakterek és fejlődésük lassú megismerésére, amely végig sikeresen fenntartja a feszültséget. Az egyes generációk elkerülhetetlen, keserű csapódása időben előre és visszamutatva már-már közhelyesnek mondható téma, Mán-Várhegyi azonban képes új lendületet adni ennek feldolgozásához, többek között azzal, hogy rendkívül mélyen boncolgatja a szüleinkkel való azonosságunk, a rájuk való hasonlításunk elfogadását, a magával a ténnyel való megbékélés folyamatát. Mindezt azonban anélkül teszi, hogy didaktikusan mantrázná a feldolgozás milyenségét és módját; rendkívül érzékenyen, szinte alig észrevehető finomsággal utal csak a fejleményekre, többnyire a szereplők egy-egy elejtett megjegyzéséből, reakciójából következtethetünk csak rájuk. Ez az érzékletesség talán csak egy helyen bicsaklik meg, mikor egyértelműen enged a megszokottság otthonosságának és Márta lelki egyensúlyának kegyetlen felborulását a hányás klisé gesztusával jeleníti meg.

Ahogy már sokan kiemelték kritikáikban, a regény egy másik rendkívül különös, szinte kiugró része Móra Feri nyúlához kötődik. A Nyúlhoz. A nyúlhoz, aki először konkrét kisállat-

ként szerepel, de már ebben a formájában is uralja a teret. „Végül apu mégis megenyhült, úgyhogy a nyúl egy ketrecben az erkélyre költözött. Innen sokkal messzebbre láthatott, mint azt valaha remélte. Aprócska lábai előtt hevert egész Békásmegyert, hullámszerűen a panelházak végtelen tengere” (241). Később, a halála után a kicsi állat visszatérésének módja csak még jobban elmélyíti a jelentőségét. A látomásosan megjelenő óriásnyulak próféta szerepét a Donnie Darko óta nehéz megkerülni – Mán-Várhegyi sem törekszik erre, hiszen majdhogynem pontosan úgy, mint a filmben, a Nyúl jószerepben tűnik fel, és felhívja Feri figyelmét a veszélyre, amely Békásmegyert fenyegeti; egyszerre pedig kijelöli a srácot ennek a veszélynek a mérséklésére, az emberek megsegítésére. Kicsivel korábban megtudjuk, hogy a közelgő napfogyatkozás okán a békásmegyeriek a világvégét várják, „amit úgy képzeltek el, hogy a bolygó maradék része felperzselődik, és egyedül Békásmegyert őrzi meg” (246). Ekkor lesz végképp egyértelmű, hogy Békásmegyert egy külön világ. Mini-galaxis, ahova csak ritkán látogathat néhány turista, ottani lakosok pedig még ennél is ritkábban hagyhatják el. Biztos információt nem kapunk arról, miért ilyen elzárt ez a telep, csak találgathatunk, vajon valamilyen természeti katasztrófára vezethető vissza a megközelíthetlenség, esetleg kegyetlen államkísérlet, az otlévlők büntetése, vagy valamilyen korábbi fertőzés-e az oka. Különböző jegyeiben a telep eszünkbe idézheti Bodor Ádám *Sinistra körzetét*, az általános közhangulat kérdésében viszont éppen ellentétes azzal. Hiába igyekeznek a szereplők úgy beállítani a területet, mintha kollektív kétségbeesés és kilátástalanság uralná, végeredményben úgy tűnik, a telep lakói elégedettebbek és derűsebbek „szabad” társaiknál. A fiatalok, akik egykor még menekültek innen, egyre-másra költöznek vissza és telepednek le ott, hiába lenne lehetőségük más életre, úgy tűnik, nem vágnak arra, ami kívül zajlik. Felépítéséből, szigorú ellenőrzöttségéből adódóan a telepet disztópikus tájnak kellene gondolnunk, Bogdán leírása azonban sokkal inkább egy utópisztikus életformát mutat be. „De amikor a terepéről, jelen esetben Békásmegyerről beszél, egyre jobban felvillanyozódik. A jelenlétüknek egy idő után az a benyomásuk támadhat, hogy bár az ott élők megszámlálhatatlanul sok nehézséggel küzdenek, mégis, az életük szebb és igazabb, olyannyira, hogy a tapasztalatlan hallgató szívében leheletnyi keserűség érzés, elvágyódás ébredhet fel [...], míg végül úgy érzik, ők is el akarnak menni oda, részesülni akarnak ebből az élményből” (137). Így lesz Békásmegyert álomvilág, amit nemcsak a „mi világunkból” oda vágyódó emberek hozzáállása és a Nyúl megjelenése érzékeltet, hanem Bombardier is, aki (többek között) Réka álmában tűnik fel mintegy szuperhősként. Talán Békásmegyert nem is büntetés vagy disztópikus végre ítélt hermetikusan elzárt telep, hanem a válasz. Réka egyik gondolata rendkívül ügyesen el van rejtve egy hosszabb eszmefuttatásban; a bölcsészkar egyik épületében üldögélve történik, hogy „[b]orzongással töltött el a gondolat, hogy egy letűnőben lévő kor helyszínén vagyok” (66). Tekintve, hogy Réka később visszaköltözik Békásmegyertre, nem a szociológusi pályán marad, elképzelhető, hogy ez az ellentmondásos, védett kis közeg a menekülő út a káoszról és reménytelenségből, amely a „kinti világot” jellemzi.

Ilyen alapokon újragondolva Fehér Renátó záró sorait, egy hasonló, mégis teljesen más letargiával találkozunk – azt hazudom magamnak, hogy Békásmegyert nem Európa. Azt hazudom magamnak, hogy Békásmegyert nem a szomszéd ország. Azt hazudom magamnak, hogy Békásmegyert lehet még a kisszoba.